

יחסי איראן עם סין ורוסיה בעקבות מערכת "עם כלביא"

דני סטרינוביץ ורז צימט¹ | 25 באוגוסט, 2025 | גיליון 2031

התנהלות מוסקבה ובייג'ינג, שהסתפקו בגינוי רפה למדי של התקיפות הישראליות והאמריקאיות באיראן, עוררה גילויי ביקורת ואכזבה בטהראן. היא גם חיזקה באיראן את ההערכה כי יכולתה לסמוך על רוסיה וסין נותרה מוגבלת, במיוחד בתרחיש של עימות צבאי עם ישראל וארצות הברית. אף על פי כן, ברור כי אין לאיראן בעת הנוכחית תחליף להמשך השותפות המדינית, הכלכלית והביטחונית שלה (מוגבלת ככל שתהיה) עם רוסיה וסין, במיוחד לנוכח ההסלמה ביחסים בין טהראן למדינות אירופה. גם לרוסיה וסין, הרואות באיראן שותפה זוטרה בקואליציה מול המערב וארצות הברית, אין בשלב זה תחליף ממשי לשותפות עם טהראן והן צפויות להמשיך בה כל עוד תשרת אינטרסים שלהן.

השותפות האיראנית-רוסית-סינית, שהעמיקה והתרחבה בשנים האחרונות על רקע ההתפתחויות בזירה הגלובלית ובראשן המלחמה באוקראינה והמתיחות הגוברת בין סין לארצות הברית, עמדה למבחן במהלך מלחמת 12 הימים. כך, עם סיומה של מערכת "עם כלביא" נשמעה באיראן ביקורת, בעיקר מצד החוגים הפרגמטיים, כלפי רוסיה ובמידה פחותה כלפי סין בגין הימנעותן מהגשת סיוע לאיראן במהלך המלחמה והסתפקותן בגינוי התקיפות הישראליות והאמריקאיות. זאת, במיוחד לנוכח הסיוע הצבאי האיראני המשמעותי לרוסיה מאז פלישתה לאוקראינה בפברואר 2022.

ביקורת זו מצטרפת לטענות, שכבר הועלו בעבר מצד חוגים אלה, בנוגע לצורך להימנע מפיתוח תלות מוחלטת ברוסיה ובסין במסגרת מדיניות "המבט מזרחה", שהצמרת האיראנית אימצה בשנים האחרונות. זאת, על סמך הכרה כי מדינות אלה פועלות בהתאם לאינטרסים שונים, לרבות קשריהן עם ארצות הברית, וכי לא תהססנה להקריב את איראן לטובת קידום אינטרסים אסטרטגיים חשובים דוגמת שיפור היחסים עם וושינגטון. המתיחות בין טהראן למוסקבה קשורה לא רק למלחמת 12 הימים אלא גם להתפתחויות אחרות, ביניהן חילוקי דעות לגבי התמורות בסוריה, ובראשן השיח הרשמי בין רוסיה למשטר אלשרע והמאמצים לשיפור הקשרים בין רוסיה וסוריה, וההתפתחויות בדרום הקווקז, בין היתר לנוכח ההסכם המתגבש בין אזרבייג'ן וארמניה.

לעומת זאת, חוגים המזוהים עם האגף השמרני והרדיקלי בצמרת האיראנית נמנעו מהשמעת ביקורת דומה והביעו הבנה להתנהלות רוסיה וסין. כך, למשל, הצהיר ראש האגף המדיני במשמרות המהפכה,

¹ נייר זה מבוסס על עבודת צוות בהשתתפות ד"ר רמי דניאל, גליה לביא, ד"ר גליה לינדנשטראוס, ג'סי ויינברג, ארקדי מיל-מן, דני סטרינוביץ, ד"ר רז צימט, אלדד שביט, סימה שיין ופנינה שרביט-ברוך.

ידאללה ג'ואני, כי איראן לא ביקשה סיוע מרוסיה או מסין במהלך המלחמה, והדגיש כי אין משמעות של ההסכם לשיתוף פעולה צבאי בין טהראן למוסקבה מחויבות רוסית להצטרף לאיראן בעת מלחמה. ועם זאת, ההנהגה האיראנית מודעת היטב לכך שאין לרפובליקה האסלאמית תחליף מדיני, צבאי או כלכלי לרוסיה ולסין, במיוחד לנוכח הידרדרות היחסים עם מדינות אירופה והאפשרות להפעלת מנגנון ההדק (snapback) לחידוש הסנקציות על איראן מצד מדינות ה-E3 (גרמניה, בריטניה וצרפת, השותפות להסכם הגרעין מ-2015) גם אם קיימת בטהראן אכזבה מהתנהלות רוסיה, ניכר המשך שיתוף הפעולה בין המדינות והוא בא לידי ביטוי, למשל, בביקוריהם במוסקבה במהלך חודש יולי 2025 של יועצו של מנהיג איראן ומזכיר המועצה העליונה לביטחון לאומי הנכנס, עלי לריג'אני, ושל שר ההגנה האיראני, עזיז נציראדה, וכן בתמרון הימי המשותף לשתי המדינות בים הכספי, שהתקיים אף הוא במהלך חודש יולי. כן גוברים הדיווחים (שאינם מאומתים בשלב זה) על אודות כוונת רוסיה לספק לאיראן מערכת הגנה אווירית מסוג S-400 וכוונת סין לספק לאיראן מטוסי J-10 מתקדמים, שהוכיחו עצמם לאחרונה במערכה בין הודו ופקיסטאן. גם בתחום הכלכלי נמשכת התלות האיראנית ביצוא נפט לסין, חרף המאמצים מצד ממשל טראמפ לאכוף את הסנקציות על יצוא נפט איראני. יצוין, כי למרות הסכם שיתוף הפעולה ל-25 שנים, שנחתם בין טהראן לבייג'ינג במארכס 2021, השותפות בין המדינות נותרה מוגבלת מאוד וסין אינה מספקת מענה לרוב קשייה הכלכליים של איראן, לרבות צורך בהשקעות בתשתיות.

גם ברמה המדינית, דומה כי סין ורוסיה ממשיכות להעניק לאיראן משענת אסטרטגית, בעיקר באמצעות תמיכתן בה במוסדות הבינלאומיים, דוגמת מועצת הביטחון של האו"ם. אף אם רוסיה וסין אינן יכולות לבלום את הפעלת מנגנון ההדק, הן מהוות עדיין מכשול בפני מאמצי ארצות הברית והמערב להגביר את הלחץ על טהראן ולהחריף את בידודה הבינלאומי.

ניכר כי גם מוסקבה מעוניינת לשמר את קשריה עם איראן, בעיקר לאור העובדה שטהראן מהווה בראייתה רכיב משמעותי בשותפות האנטי-מערבית, הכוללת גם את סין וצפון קוריאה. רוסיה צפויה להמשיך לתמוך באיראן מדינית, כלכלית ואולי אף צבאית, כל עוד תמיכה זו אינה מאיימת לפגוע במאמץ המלחמתי הרוסי באוקראינה. עם זאת, צמצום התלות הרוסית בכטב"מים איראניים (לנוכח יצור עצמי גובר של הכטב"מים ברוסיה עצמה) מפחית את הלחץ הרוסי לסייע להנהגה האיראנית. נראה כי מערכת הקשרים בין שתי המדינות, שהתאפיינה מאז פלישת רוסיה לאוקראינה במידה רבה יותר של סימטריה לנוכח הסיוע האיראני למוסקבה, מתאפיינת שוב בא-סימטריות, קרי תלות איראנית גוברת ברוסיה בהשוואה לתלות הרוסית באיראן.

רוסיה הופתעה עמוקות ממהלך הפתיחה הישראלי נגד איראן, מהצטרפות ארצות הברית למערכה ומההישגים האופרטיביים המשמעותיים של ישראל וארצות הברית מול איראן. במהלך המלחמה התנהל במוסקבה ויכוח בין החוגים האולטרה-לאומניים, שקראו להגברת התמיכה באיראן, לבין המצדדים בגישה ניטראלית. בכל מקרה, ניכר שרוסיה עדיין מגבשת את עמדתה. לצד שימור הקשרים עם טהראן, הנשיא ולדימיר פוטין עצמו מקיים שיח ישיר עם ראש הממשלה בנימין נתניהו, לרבות בסוגייה האיראנית. עמדתה הרשמית של רוסיה עדיין שוללת פיתוח נשק גרעיני בידי איראן. יתר על כן, דיווח בודד (שהוכחש ומהימנותו אינה ברורה) הצביע על לחץ מצד רוסיה על איראן לוותר על העשרת אורניום בשטחה בתמורה לאספקת דלק גרעיני מרוסיה לצרכיה האזרחיים. עם זאת, מחויבותה של רוסיה לפעול באופן משמעותי כדי לבלום את דרכה של איראן לנשק גרעיני מוטלת בספק.

גם בסין הופתעו לרעה מהיכולות שהפגינה איראן במערכה, לרבות מגבלות יכולתה של איראן לגייס את שלוחיה האזוריים לטובתה. בנוסף, בייג'ינג הייתה מוטרדת מאוד מאיומי טהראן לסגור את מיצרי הורמוז, שמימושם עלול היה להשליך לרעה על הכלכלה הסינית. גם האפשרות לערעור היציבות הפנימית בטהראן עוררה חשש בבייג'ינג, משום ששינוי משטר באיראן עלול לסכן את ההסכמים בין שתי המדינות ואולי, בתרחיש קיצוני, אף להוביל להתפרקות איראן ולכאוס, העלולים להשליך גם על גבולותיה של סין. חשש נוסף בסין היה מפני הפיכתה האפשרית של ישראל להגמון אזורי משולל רסן.

לנוכח חולשתה של איראן במערכה העדיפה סין לנקוט עמדה ניטראלית למדי במלחמה והקפידה לא להתערב בה - למגינת לבה של טהראן. בדומה למוסקבה, גם לסין חשוב לשמר את הקשרים עם איראן במסגרת הקואליציה המתנגדת להגמוניה אמריקאית במזרח התיכון. אספקת מערכות נשק והגנה אווירית סיניות לאיראן מוטלת בשלב זה בספק, בין היתר בשל חשש סיני לחשוף את המערכות הסיניות למבחן מול מערכות צבאיות אמריקאיות וישראליות בתרחיש של חידוש הלחימה. עם זאת, לא ניתן לפסול אפשרות כזו לאורך זמן. בכל הנוגע לתוכנית הגרעין באיראן, סין עדיין מתנגדת לפיתוח נשק גרעיני בידי איראן משום שהיא חותרת לשמר עד כמה שניתן את היציבות היחסית באזור המפרץ.

המלצות למדיניות ישראל

המטרה המרכזית של ישראל הינה **מזעור הסיכונים לסיוע רוסי וסיני לשיקום יכולותיה הצבאיות של איראן, במיוחד בתחומי הגרעין, הטילים הבליסטיים, חיל האוויר וההגנה האווירית, במקביל למיצוי פוטנציאל ההשפעה הרוסית והסינית על איראן בכיוון של נכונות להסדרה מדינית וויתור על חתירתה לנשק גרעיני**. זאת, במטרה לתרגם את הישגיה האופרטיביים של המלחמה להישג אסטרטגי מדיני ארוך טווח, שישלול מאיראן את היכולת לפתח נשק גרעיני (בין אם באמצעות הסדרה מדינית ובין אם באמצעות אכיפה בכוח).

עם זאת, על ישראל מצידה להכיר בכך שבעת הנוכחית, **אין היתכנות לתקיעת טריז בין איראן לשותפותיה במוסקבה ובבייג'ינג**. לכל היותר, ישראל יכולה להמשיך בשיח עם סין ורוסיה (בתיאום עם ארצות הברית) כדי לנסות ולצמצם את הסיכונים הכרוכים בהמשך שיתוף הפעולה במשולש איראן-רוסיה-סין, ובמיוחד באפשרות לאספקת מערכות נשק לאיראן. במקביל, על ישראל להדגיש בפניהן את התנגדותה הנחרצת להעברת אמצעי לחימה מתקדמים לאיראן ואת נחישותה לפעול נגד כל מערכת נשק שעלולה לסכן את ביטחונה.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט